

Huomattava teos kantaslaaveista.

TADEUSZ LEHR-SPLAWIŃSKI: **O pochodzeniu i praojczyźnie Słowian** (= slaavilaisten alkuperästä ja alkukodista). Poznań 1946. Wydawnictwo Instytutu Zachodniego. 237 s. sekä 6 karttaliitettä.

Karpaattien pohjoispuolella ylisen Veikselin ja keskisen ja ylisen Dneprin välillä olevia seutuja on yleisimmin pidetty sinä alueena, missä kantaslaavit, so. slaavilaisten kansojen olennaisesti yhtenäistä kieltä, ns. kantaslaavia, puhuneet esi-isät, muinoin asuivat. Keväällä 1946 Krakovan yliopiston professori Lehr-Splawiński, joka slavistien piirissä nauttii tutkijana suurta arvontoa, julkaisi edellämainitun teoksen, jossa uudelleen tarkastellaan slaavilaisten esihistoriaa ja alkukotikysymystä monien eri tieteenhaarojen vereksimpien tutkimustulosten valossa. Tekijän niistä esittämät käsitykset poikkeavat useissa kohdin varsin huomattavalla tavalla tähänastisista. Sen vuoksi on syytä selostaa Viritäjänkin lukijakunnalle hänen merkittävimpiä päätelmiään.

Teoksessaan Lehr-Splawiński päätyy siihen tulokseen, että Veikselin (puolaksi Wisła) ja Oderin (puolaksi Odra) vesistöalueet ovat olleet slaavilaisten kansojen alkukehtona. Ajatus ei ole sinänsä aivan uusi, sillä jo aikaisemmin muutamat tiedemiehet ovat slaavilaisten alkukotikysymyksen ratkaisuun pyrkiessään joutuneet vielä kauemmaksi länteen, aina keskisen Elben varsille asti. Ne todisteet, joita puheenaolevan kirjan tekijä kannanottonsa tueksi esittää, tuntuvat ainakin minusta ensi kuulemalta melko vankoilta. Hänen teoriansa on pääkohdissaan seuraavanlainen. Kielellisesti ja sivistyksellisesti yhtenäinen slaavilainen kantakansa kiteytyi aikojen kuluessa Veikselin ja Oderin vesistöalueella asuneesta väestöstä, ja jo sen esi-isät olivat eläneet samoilla paikoilla aina siitä lähtien, kun ne indo-eurooppalaiset, joiden myöhempiä jatkajia kantaslaavit olivat, pari vuosituhatta eKr. olivat erinneet muiden indo-eurooppalaisten heimojen yhteydestä. Kantaslaavilaisen ajan Lehr-Splawiński arvioi kestäneen jopa toista kymmentä vuosisataa. Kun kantaslaavit ajanlukumme ensimmäisen vuosituhannen puolivälissä alkoivat suurin joukoin hajaantua Veikseliä ja Oderia ympäröiviltä alueilta eri ilmansuuntiin, niin he ja heidän suoranaiset esi-isänsä olivat siis pysyttäytyneet näillä samoilla paikoilla runsaasti kolmatta tuhatta vuotta. Kantaslaavien naapureina lännessä olivat germaanit ja idässä balttilaiset heimot, so. liettualaisten ja näiden sukulaiskansojen esi-isät, joiden alkuperäisinä asuinpaikkoina olivat Niemenin vesistöalue ja sen itäpuolella aina Okajoen vesistöalueeseen saakka ulottuvat seudut. On kuitenkin huomattava, että joitakin kantaslaavilaisia heimoja alkoi jo varhain siirtyä alkuperäiseltä asuma-alueelta kaakkoon päin ja jo 400-luvulla eKr. niiden etujoukkoja lienee elänyt ainakin Volyniassa ja Podoliassa.

Lehr-Splawińskin teos tarjoaa suomalais-ugrilaistenkin kansojen esihistorian tutkijoille paljon kiinnostavaa luettavaa, sillä tavan takaa hän joutuu pohtimaan myös niiden muinaisia asuma-alueita ja naapurisuhteita koskevia kysymyksiä. Asiantuntijat ottakoot punnittavakseen, mikä arvo voidaan antaa puolalaisen tiedemiehen niistä lausumille mieli-

piteille. Rajoitun tässä esittämään vain muutamia Lehr-Splawińskin ajatuksia. Niinpä saamme kirjasta lukea, että suomalais-ugrilaisen kantas-kansan asuma-alue ulottui jostakin Keski-Venäjältä Volgan varrelta yhä kapenevana kiilana kauas länteen aina Oderin seuduille asti. Kun ne indo-eurooppalaiset heimot, joista slaavilaiset ja balttilaiset kansat polveutuivat, siirtyivät lännestä käsin mainitun joen itäpuolelle, ne tunkeutuivat alueelle, missä harvalukuisena väestönä asui suomalais-ugrilaisten kansojen esi-isiä. Nämä sulautuivat tulokkaisiin, mutta samalla heidän kielestään lainautui mm. kieliopillisen rakenteen ominaisuuksia indo-eurooppalaisten maanvaltaajien kieleen. Tällä tavalla Lehr-Splawiński selittää mm. sen slaavilaisille ja balttilaisille kielille yhteisen epäindoeurooppalaisen piirteen, että objektin funktiossa kielteisessä lauseessa käytetään partitiivista genitiiviä. Tarkastelemamme tutkimuksen kirjoittaja luettelee Oderin itäpuolella olevilta seuduilta joukon vesistönnimiä, jotka hänen käsityksensä mukaan etymologisesti ovat liitettävissä vain suomalais-ugrilaisiin sanastoaineisiin. Ne ovat, niin hän väittää, juuri niiden suomalais-ugrilaisten antamia, jotka elivät näillä mailla toisen esikristillisen vuosituhannen alkupuolella. Hänen ehdottamistaan sikäläisten paikannimien selityksistä jotkut tuntuvat melko hyvin perustelluilta, mutta monet niistä ovat minusta sellaisia, että tekee mieli pitää niitä ilman muuta harhaan osuneina. Niinpä Niemenjoen nimi (liett. *Nėmunas*) on muka suomalais-ugrilainen alkuperältään ja yhdistettävä sm. *niemi* sanaan. Useissa Itä-Preussin ja Puolan järvien ym. paikkojen nimissä esiintyvä *Lamp-* (> puol. *Łep-*) voi Lehr-Splawińskin arvelun mukaan saada selityksensä vain suomalais-ugrilaisista kielistä. Niihin kätkeytyy muka se suomalais-ugrilainen sana, jonka edustajana *lampi* on suomessa. Sellaisia nimiä ovat mm. *Lampasch* (järvi Itä-Preussissa) ja *Łepie* (järvi Puolassa). Vieläpä 1200-luvun asiakirjoissa tavattava mecklenburgilaisen joen nimi *Rajakin* on tekijän mielestä suomalais-ugrilaista perua (= sm. *ruoja* 'muta, lieju'). Vilnan alueella sijaitsevan *Mūno ēžeras* järven nimen alkuaosaa hän pitää ehkä syytä alkuperältään suomalais-ugrilaisena sanana (= sm. *muna*). Riittäkööt jo nämä esimerkit. Vertailllessaan Oderin itäpuolella olevan alueen paikannimiä suomalais-ugrilaisten kielten sanastoaineisiin Lehr-Splawiński koettaa tietenkin mahdollisuuksien mukaan perustella yhdistelmiensä oikeutusta ja uskottavuutta. On muuten syytä huomauttaa, että useimmat niistä sikäläisten paikkojen nimistä, jotka hänen käsityksensä mukaan ovat alueen muinaisen suomalais-ugrilaisen väestön antamia, on jo aikaisemmin leimattu sellaisiksi toisten tutkijain teoksissa. Aivan uutta sen sijaan lienee se näiden paikannimien synnyn ajoitus, jonka Lehr-Splawiński esittää. Paikannimien tutkimus, varsinkin, kun se kohdistuu harmaaseen muinaisuuteen juurensa ulottavien nimien alkuperän selvittelyyn, on useinkin mielivaltaisten päähänpistojen temmelyskenttä. Moniin Lehr-Splawińskinkin yhdistelmiin tutustuessaan lukija joutuu tämän seikan uudelleen toteamaan.

Lehr-Splawiński kiinnittää huomiota myös kantaslaavin sanastossa ilmenevään suomalais-ugrilaiseen vaikutukseen, jota tähän asti ei ole järjestelmällisesti tutkittu. Sellaista on hänen mielestään eittämättä havaittavissa, jos kohta vaikutus onkin ollut vähäistä. Varsin todennäköisinä

lainoina suomalais-ugrilaiselta taholta kirjoittaja pitää seuraavia kantaslaavin sanoja: **polb* 'sukupuoli' (> ven. *pol* 'sukupuoli, puoli', vrt. sm. *puoli*, mordv. *polá* 'aviopuoliso'), **jama* 'kuoppa, syväne' (> ven. *jáma*, vrt. sm. *uoma*), **słpɔ* 'eräänlainen kalanpyydys' (> tšek. *slup*, vrt. sm. *salpa*), **sani* 'reki' (> ven. *sáni*, vrt. vogul. *šun* 'reki'). Päinvastaiseen suuntaan kulkeutuneita lainoja on Lehr-Splawiúskin arvelun mukaan vielä vähemmän todettavissa. Vain kahden suomalais-ugrilaisien kielten sanan, sm. *ies* (gen. *ikeen*) ja *kimalainen* sanojen, hän katsoo varmasti juontavan alkunsa kantaslaavista, tarkemmin sanoen sen siitä aiemmasta muodosta, jossa *ge* ja *ki* vielä olivat säilyneinä. (myöhäiskantaslaav. **ižes-*, **čimelb* < varhaiskantaslaav. **iges-*, **kimel-*: kirkkoslaav. *ižes-ies*, puol. *czmiel* 'kimalainen').

Koska Lehr-Splawiúski ei ole perehtynyt syvällisemmin suomalais-ugrilaisien kielten tutkimukseen, niin ei ole kumma, että esittelemässäni teoksessa niiden sanat ovat siellä täällä virheellisessä kirjoitusasussa ja että tekijä silloin tällöin on antanut paikkansapitämättömiä kielihistoriallisia selityksiä. Ne ovat valitettavia epäkohtia, mutta muistettakoon, että suomalais-ugrilaisienkin kielten tutkijat perin usein syyllistyvät samanlaisiin hairahduksiin indo-eurooppalaisten kielten alalla niitä käsitellessään.

Lehr-Splawiúskin teos on kirjoitettu, kuten hänen julkaisunsa yleensä, hyvin selväpiirteisesti. Se opastaa meitä saamaan hyvän yleiskäsityksen niistä tuloksista, joita Keski- ja Itä-Euroopan kansojen esihistoriallisten vaiheiden ja naapurussuhteiden selvittelyn alalla tähän asti on saavutettu, ja samalla se luo niihin runsaasti uutta valaistusta. Uskaltanen lisätä, että myös ne tiedemiehet, jotka työskentelevät suomalais-ugrilaisen kantakansan ja siitä polveutuneiden kansojen varhaisimpien asumalojen määrittämiseksi, voivat ammentaa esittelemästäni tutkimuksesta paljon hyödyllistä tietoa ja uusia omaa työtään hedelmöittäviä ajatuksia.

Eino Nieminen.